

اهداف آموزشی

- ◀ امید است خوانندگان محترم پس از مطالعه:
- ◀ دلیل نیاز به تحول در حوزه سلامت را شرح دهند.
- ◀ برنامه‌های تحول در حوزه سلامت را نام ببرند.
- ◀ وظایف مراقب سلامت را فهرست کنند.
- ◀ خدماتی که در پایگاه سلامت و مراکز سلامت جامعه ارایه می‌شود را توضیح دهند.

«مراقب سلامت» و مدیریت سلامت جمعیت تحت پوشش

مقدمه

در نظام سلامت کشور، ارایه خدمات و مراقبت‌های اولیه بهداشتی باید در قالب بسته خدمات پایه سلامت، به جمعیت تحت پوشش در مناطق شهری و روستایی ارایه شود به گونه‌ای که بهبود سلامت عمومی مردم، کاهش هزینه‌های عمومی مراقبت سلامت، نوآوری، ایجاد ایمنی جامعه و حمایت اجتماعی را در برداشته باشد، لذا در سال ۱۳۹۳ موضوع تحول بهداشت با تبدیل مراکز بهداشتی درمانی شهری به مرکز سلامت جامعه و تبدیل پایگاه‌های بهداشتی به پایگاه سلامت جامعه مطرح و پیگیری شد. در این برنامه با توجه به تجربه ارایه خدمات سلامت به شکل فعال در روستاها، ارایه خدمات به شکل فعال به جمعیت شهری و وجود کارکنان چند پیشه در پایگاه‌های سلامت جامعه همانند بهورزان در روستاها پیگیری و به این افراد نام «مراقب سلامت خانواده» اطلاق شد.

ترتیب نویسندگان از راست به چپ

◀ فرحناز فولادبند

کارشناس مسؤول آموزش بهورزی
دانشگاه علوم پزشکی شیراز

◀ ویداهاشمیان

کارشناس آموزش بهورزی
دانشگاه علوم پزشکی مشهد

◀ عشرت فیروزی

کارشناس آموزش بهورزی
دانشگاه علوم پزشکی مشهد

ضرورت تحول در حوزه بهداشت

جامعه ایران در حال گذار از تجربه تغییرات مختلف در جنبه‌های اجتماعی خود است، شهرنشینی و حاشیه‌نشینی، تغییر در روش زندگی آحاد جامعه، ایجاد تغییر در هرم جمعیتی و وقوع تغییرات در محیط اجتماعی و اقتصادی جنبه‌های مختلفی از تغییرات در حال وقوع برای شهروندان ایرانی است که به طور مؤثری وضعیت سلامت آنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. برای دستیابی به افق‌های جدید و مواجهه با این چالش‌ها، نظام ارایه خدمات باید واکنش درستی نسبت به این تغییرات نشان دهد. در این زمینه تلاش برای تحقق کارآیی، عدالت و پاسخگویی، ویژگی‌های اصلی مورد انتظار است.

چرا به تحول در حوزه بهداشت نیاز داریم؟

۱. پوشش ضعیف مراقبت‌های اولیه سلامت در شهرها و حاشیه شهرها
۲. پوشش ضعیف مراقبت‌های مربوط به افراد سالم، عوامل خطر و بیماری‌های غیرواگیر در روستاهای کشور
۳. افزایش مخاطرات طبیعی و انسان ساخت به ویژه در مناطق شهری
۴. سیاست‌های جمعیتی کشور
۵. تغییر تقاضای عمومی به علت افزایش آگاهی و تغییر نگرش نسبت به دسترسی آرایه‌دهنده خدمت به خودمراقبتی

طرح تحول حوزه بهداشت مشتمل بر شش برنامه و چندین پروژه برای دستیابی به اهداف زیر تهیه شده است:

۱. ارتقای شاخص‌های سلامت
 ۲. افزایش رضایتمندی گیرندگان خدمت (مردم) و آرایه‌دهندگان خدمت
 ۳. عدالت در سلامت از نظر دسترسی به خدمات، بهره‌مندی از خدمات آرایه شده و حفاظت مالی از آنان در بستر پوشش بیمه همگانی
 ۴. بهبود کیفیت و کنترل قیمت خدمات سلامت
 ۵. اصلاح رفتار گیرندگان و آرایه‌دهندگان خدمت
 ۶. اصلاح نظام پرداخت و شیوه خرید خدمت
- دو برنامه اساسی معاونت بهداشت در طرح تحول حوزه بهداشت، برنامه تأمین مراقبت‌های اولیه سلامت در حاشیه شهرها و سکونتگاه‌های غیررسمی و نیز شهرهای کمتر از ۵۰ هزار نفر است که با در نظر گرفتن پیچیدگی مشکلات موجود

در این مناطق، ضرورت دارد علاوه بر وزارت بهداشت، سایر دستگاه‌های اجرایی مرتبط و سازمان‌های دولتی و غیردولتی مانند وزارت کار، تعاون و رفاه اجتماعی، وزارت کشور، وزارت آموزش و پرورش، شهرداری‌ها، خیریه‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد (NGO) و... در رفع مسایل به ویژه در مورد سکونتگاه‌های غیررسمی همکاری داشته باشند و در تعامل با یکدیگر برای برطرف کردن مشکلات اصلی و تأمین حداقل امکانات ضروری بهداشتی درمانی و رفاهی به منظور بهتر زیستن ساکنان این مناطق بکوشند. امید است با اجرای این برنامه و پروژه‌های مربوط، شاهد تحقق اهداف فوق باشیم.

واحدهای آرایه مراقبت‌های اولیه بهداشتی در مناطق شهری

پایگاه سلامت: به ازای هر ۶ تا ۱۵ هزار نفر در منطقه (جمعیت متوسط ۱۲ هزار و پانصد نفر)

مراکز سلامت جامعه: به ازای هر دو تا چهار پایگاه سلامت (۲۵ تا ۵۰ هزار نفر جمعیت) یک مرکز سلامت جامعه در نظر گرفته می‌شود.

مدیریت خدمات سلامت نظیر برنامه‌ریزی، نظارت و ارزشیابی فعالیت‌های پایگاه‌های تحت پوشش جزو وظایف اصلی این مراکز است.

به جز خدمات مدیریتی، مراکز سلامت جامعه دو نوع خدمت آرایه خواهند داد:

◀ خدمات معمول پایگاه سلامت برای متوسط ۱۲ هزار و ۵۰۰ نفر جمعیت تحت پوشش

◀ خدمات ارجاعی به عنوان معین یا پشتیبانی‌کننده برای

کل جمعیت تحت پوشش دو تا چهار پایگاه سلامت براساس دسترسی مناسب مردم. این خدمات شامل مشاوره‌های تغذیه و رژیم درمانی، فعالیت بدنی، ترک دخانیات، اعتیاد، رفتارهای پرخطر، سلامت روان، مراقبت و پیگیری مبتلایان یا دارندگان عوامل خطر بیماری‌های غیرواگیر خواهد بود.

نیروهای آرایه‌دهنده بسته‌های خدمات سلامت در این مراکز عبارتند از: یک نفر کارشناس تغذیه و رژیم درمانی، یک نفر کارشناس سلامت روان، یک نفر پرستار، یک نفر پذیرش و آمار، یک نفر کاردان/کارشناس سلامت محیط/کار، یک نفر نگهبان/خدمتگزار و دو نفر پزشک عمومی.

در صورت ضرورت و فعال نبودن بخش خصوصی خدمات زیر نیز اضافه می‌شود:

◀ خدمت دندانپزشکی: یک تا دو دندانپزشک

◀ خدمت پاراکلینیک: دو تا چهار نیروی آزمایشگاه برای حاشیه شهرهای بزرگ. وقتی آزمایشگاه مرکزی شهرستان وجود دارد فقط نیروی آزمایشگاه در این مرکز وظیفه نمونه‌گیری و انتقال نمونه به آزمایشگاه مرکزی را به عهده دارد و پاسخ آزمایش‌ها نیز باید در همین مرکز به مردم ارایه شود و یک تا دو نیروی رادیولوژی

معرفی تیم سلامت

گروهی از صاحبان دانش و مهارت در حوزه خدمات بهداشتی درمانی هستند که بسته خدمات پایه سلامت را در اختیار افراد قرار می‌دهند. اعضای تیم سلامت شامل: کاردان/کارشناس مراقب سلامت خانواده، کاردان/کارشناس سلامت محیط و کار، ماماها، پرستاران؛ و کاردان‌های پذیرش هستند. باتوجه به اتخاذ راهکار خودمراقبتی، جمعیت تحت پوشش نیز جزو این گروه محسوب می‌شوند.

◀ کاردان/کارشناس مراقب سلامت خانواده: فردی است که سابقه تحصیلی و حرفه‌ای در حیطه‌های بهداشت خانواده، بهداشت عمومی، پرستاری، مامایی و مبارزه با بیماری‌ها دارد که پس از طی دوره ۱۲۰ ساعته، حدود یک ماه کاری، به کاردان/کارشناس چندپیشه به نام «مراقب سلامت خانواده» تبدیل می‌شود. استمرار آموزش به صورت بازآموزی‌های یک روز در ماه نیز در نظر گرفته شده است. این فرد مسئولیت استفاده از نتایج سرشماری جمعیت (که توسط مرکز سلامت جامعه انجام می‌شود)، شناسایی ترکیب جمعیت غربالگری به منظور تعیین سطح سلامت آنان (سالم، دارای عامل خطر، بیمار) و ارایه بسته خدمات پیوست این

دستورالعمل را به خانوارهای تحت پوشش خود به عهده دارد. از مهم‌ترین وظایف وی، تداوم دریافت خدمات توسط جمعیت تحت پوشش است.

◀ مسئولیت پیگیری و تداوم خدمات با کاردان/کارشناس مراقب سلامت خانواده خواهد بود. نظارت و ارزیابی نحوه ارایه بسته خدمات سلامت توسط کاردان/کارشناس مراقب سلامت خانواده توسط مرکز سلامت جامعه انجام می‌شود.

◀ شناسایی مخاطرات سلامت و امکانات ارتقای سلامت محل زندگی جمعیت تحت پوشش توسط کاردان/کارشناس سلامت محیط و کار انجام می‌شود. استفاده از نتایج این شناسایی و هماهنگی و همکاری با کاردان/کارشناس سلامت محیط و کار عضو تیم سلامت از جمله وظایف کاردان/کارشناس مراقب سلامت خانواده است.

بسته خدمات سلامت مورد تعهد

این برنامه

بسته‌های خدمات سلامت این برنامه، شامل ۴ گروه خدمات اولیه فردی، عمومی، درمانی و خدمات ویژه به شرح زیر هستند:

◀ خدمات سلامت عمومی: شامل بسته‌های خدماتی است که در حال حاضر برای جامعه و به صورت عمومی ارایه می‌شود، مانند خدمات بهداشت محیط، خدمات بهداشت مدارس، بهداشت حرفه‌ای، بهداشت اجتماعی و خدمات خاص در اپیدمی‌ها و بلایا. این بسته از خدمات، پیوست دستورالعمل است.

◀ خدمات/مراقبت‌های اولیه سلامت فردی: بسته‌های خدمات بهداشتی ادغام یافته در شبکه‌های بهداشت و درمان هستند که باید برحسب ساختار جمعیت تحت پوشش و گروه‌های مختلف سنی به آن‌ها ارایه شود، مانند برنامه‌های سلامت خانواده و جمعیت، برنامه‌های مبارزه و کنترل بیماری‌های واگیردار، پیشگیری و کنترل عوامل خطر بیماری‌های مزمن و غیرواگیر، خدمات تغذیه، سلامت روان و... این بسته از خدمات، پیوست دستورالعمل است.

◀ بسته خدمات درمانی: شامل خدماتی است که برحسب نیاز فرد برای موارد ارجاعی از سوی کاردان/کارشناس مراقب سلامت خانواده در سطح عمومی ارایه می‌شود. راهنماهای بالینی مربوط

توسط ادارات فنی حوزه معاونت بهداشت تهیه شده یا در حال تدوین است.

◀ سایر خدمات سلامت (ویژه): شامل خدماتی می‌شود که ارایه آن‌ها براساس مشکلات سلامت منطقه برگرفته از نیازسنجی، ضرورت می‌یابد و بسته خدمتی آن باید توسط معاونت بهداشت وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی فراهم شده و در اختیار ارایه‌دهندگان خدمت قرارگیرد، مانند خدمات توانبخشی، مبارزه و کنترل اعتیاد، خشونت، دخانیات و...

نتیجه‌گیری

با چند پیشه شدن و برگزاری دوره‌های آموزش حضوری و غیر حضوری برای کاردانان و کارشناسان بهداشتی و تبدیل آن‌ها به «مراقب سلامت خانواده»، انتظار است ارایه خدمات بهداشتی به مردم در مناطق شهری به صورت فعال انجام گرفته و شاهد ارتقای شاخص‌های بهداشتی در مناطق شهری همانند مناطق روستایی باشیم.

منابع

۱. بسته خدمات سطح اول (ویژه استفاده در شهرها، حاشیه شهرها و مناطق روستایی) وزارت بهداشت، معاونت بهداشتی ۱۳۹۳
۲. دستورالعمل اجرای برنامه تأمین مراقبت‌های اولیه سلامت در حاشیه شهر، سکونتگاه‌های غیررسمی و شهرهای بین ۲۰ تا ۵۰ هزار نفر